

De balneis vaporosis nativis ... / [Samuel Kretzschmar].

Contributors

Kretzschmar, Samuel, 1709-
Bauer, J. F.
Universität Leipzig (1409-1953)

Publication/Creation

Lipsiae : Litteris Bitorffianis, [1741]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/yez2mkm>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

9
DE
BALNEIS VAPOROSIS
NATIVIS

GRATIOSI
ORDINIS MEDICORVM LIPSIENSIVM
CONSENSV

P R A E S I D E

D. IOH. FRIDERICO BAVERO

FACVLTAT. MEDICAE ADSESSORE ACAD. IMPERIAL.
NAT. CVRIOS. COLLEG.

PRO GRADV DOCTORIS

DISPVTABIT

A V T O R R E S P O N D E N S

SAMVEL KRETZSCHMAR

PALAEO-CHEMNICENSIS MISNICVS

MED. BACCAL.

AD DIEM XXVII. OCT. MDCCXLI.

L I P S I A E

LITTERIS BITTORFFIANIS.

9

D. L. LINES & SONS

MATHEMATICS

GRADUATE

THE UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

PHILADELPHIA

JOHN RICHARDSON & SONS

PHYSICAL CHEMISTRY

DR. GRADY DOUGLASS

PHYSICS

NEW YORK

SAMUEL WELLESLEY

PHYSICAL CHEMISTRY

MEDICAL

PHILADELPHIA

LIBRARY

UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

Q. D. B. V.

DE

BALNEIS VAPOROSIS NATIVIS.

---

§. I.

uemadmodum humano generi omni aevo cum *Balneorum*
varia aegritudine conflictandum fuit: ita hominum *Antiquitas.*
solertia in detegendis remediis nunquam
cessavit, quibus, aut tuendae valetudini secun-
dae, aut eidem aduersae, optime consuleretur.
Inter reliqua autem sanitatis praesidia, frequen-
tes etiam lauationum balneorumque usus depre-

hendimus, multum olim solennes Ebraeorum genti, α) populis Aegy-
pti, β) aliisque, in quibus adhuc Graecos & Romanos nominare suf-

A 2

ficit.

α) THEOD. ZVINGERVVS in *Fascic. Dissertat. med.* Bal. 710. 8uo.
Diss. IX. de *Thermis Fauaviensibus Rhaetiae*, C. I, §. 2. NEHEM.
IV, 20. nec non IOH. VI, 2. sqq.

β) HERODOTVS Lib. II. C. XXXVII. corporis & animae purgandae
gratia populos Aegypti se lauisse, inquit, inprimis autem de sacerdoti-
bus, haec habet: $\lambda\omicron\upsilon\upsilon\tau\alpha\iota$ $\delta\epsilon$ $\delta\iota\varsigma$ $\tau\eta\varsigma$ $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma$ $\epsilon\kappa\acute{\alpha}\sigma\eta\varsigma$ $\psi\upsilon\chi\rho\acute{\omega}$, $\kappa\alpha\iota$

ficit. Id quod, partim ex sacrarum literarum testimonio, partim vero ex aliorum veterum Scriptorum monumentis compertum est. Sicuti autem reliqua humani ingenii inuenta, inter initia fere leuia, & parua, non nisi procedente tempore, incrementa capiunt: ita in balneis hominum vsui accommodandis, operam & artem sensim plura perfecisse, edocti sumus. Inter illos, prisca aevi, VITRUVIVS γ) nos docet, eo tempore, quo omnis propemodum generis studia in Graecia exulta sunt, inter reliquas disciplinas artem gymnasticam exerceri coepisse: vbi simul varias balneationes in vsum esse vocatas, idem tradit Auctor & MERCVRIALIS. δ) Quanquam autem gymnasiis coniuncta haec balnea, non nisi eiusmodi putanda sint, quae arte parant homines, (id quod ideo a Graecis factum esse videtur, quo commodius his vterentur,) neutiquam tamen balneis naturalibus, iisque calidis, prorsus caruerunt. ε) Licet illud ambiguum sit, vtrum a Graecis, an ab

dis ἐκείνης νοκίος. DIOGENES LAERTIVS *Lib. III. Segm. VI. in vita PLATONIS*: ἔθεν τὲ εἰς Ἀιγύπτον παρὰ τοὺς προφήτας· οὗ φασὶ καὶ Ἐυριπίδην αὐτῶ συνακλουθήσαι, καὶ αὐτόθι νοσήσαντα πρὸς τῶν ἱερέων ἀπολυθῆναι τῇ διὰ Θαλάττης Θεραπείᾳ· ὅθεν καὶ εἰπεῖν,

Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακία.

PLINIVS *Hist. Nat. L. XXVI, c. I. Aegypti peculiare hoc malum, (Elephantiasis) & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam.*

γ) *de Architectura L. V, C. X.*

δ) *de Arte Gymnastica, Edit. Amst. 672, 4to. L. I, c. VI. de Gymnasticis Antiquorum.*

ε) VITRUVIVS *l. c. L. VIII, C. III. sqq.* STRABO *in Geogr. c. N. CASAVBONI & aliorum, Amst. 707, fol. L. V. p. 347.* πολλὰ δὲ καὶ τῶν θερμῶν ὑδάτων ἀφθονία κατὰ τὴν Τυρρηνίαν τῶ πλησίον εἶναι τῆς Ῥώμης, ἀ διωνόμασαι πολὺ πάντων μάλιςα. PAVSANIAS *Graeciae Descrip. L. II. in Arcad. c. VII. Edit. Lips. 696, fol. p. 611.* ATHENAEVS *Deipnosophist. Lib. II. Lugd. 612. fol. p. 41.* DIONIS CASSII *Hist. Rom. Lib. XLVIII. Hanou. 606, fol. p. 388.*

ab aliis gentibus, primum inuenta haec, aut, vt dicam rectius, a natura sponte oblata, salutari corporum medelae adhibita fuerint: ζ) quocunq; tamen modo se res habeat, in eo certi sumus, balneis vtendi artificialibus ex Graecia in Latium delatam esse consuetudinem, η) & a Romanis, Graecorum exemplo, tanti fuisse habitam, vt nulli labori & sumptui parcerent, quo thermis suis, qui poterat esse, maximum splendorem adderent, θ) Neque ista mirandae structurae aedificia tempus edax rerum penitus absumpsit: siquidem thermarum Diocletianarum, Antonianarum, & quae a Nerone sunt, in hunc vsque diem, quanquam non nisi fere ruinae, de veterum Romanorum opulentia & splendidis rebus testantur. ι) Videtur autem ex eo, naturalium thermarum vsus succedente tempore hominibus magis arris- sisse, quam artificialium, quod circa has non aequae tantus labor, &

A 3 sum-

ζ) ANDR. BACCIUS *de Thermis*, Patauii, 711, fol. Lib. IV, cap. V. in ea est sententia, primum thermarum naturalium institutum apud Siculos extitisse.

η) MERCVRIALIS *l. c. p. 22.*

θ) L. ANNAEVS SENECA *Epist. LXXXVI.* refert: *Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes balneorum magnis ac pretiosis orbibus refulserunt; nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sunt; nisi illis undique operosa & in picturae modum variata circumlitio praetexitur; nisi vitro absconditur camera; nisi Thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdedit; in quas multa sudatione corpora exinanita demittimus; nisi aquam argentea epistomia fuderunt.* MARTIALIS *Lib. VII. Epigr. XXXIII.*

quid Nerone peius?

Quid thermis melius Neronianis?

PLINIUS *Hist. Nat. L. IX. C. LIV.* SERGIUM ORATAM primum pensiles etiam inuenisse balneas, affert.

ι) Vid. *Descrizione di Roma Antica T. I.* in Roma 727, 8uo. *le Terme Diocleziane p. 331. le quali di Antonio Caracalla, oggi dette le Antoniane, p. 336.*

sumptus sint, & maiorem vtilitatem ac efficaciam, quam sperare vix possent ab arte paratis, sentirent. Inde etiam est, cur artificialia adhuc hodie naturalibus postponi soleant.

§. II.

*Balneorum
Definitio &
diuisio gene-
ralis.*

De balneis acturi, ante omnia, quid per ea intelligamus, exponendum esse, arbitramur. Est itaque balneum, in genere consideratum, corpus fluidum, cui corpus humanum, vel ex toto, vel ex parte, valetudinis, munditiei, aut voluptatis gratia immergitur. κ) Cum vero tot balneorum sint genera, vt harum pagellarum spatio omnia vix comprehendamus, specialem, vnius nimirum generis, tractationem suscipere lubet, quod hodie nostris in terris neglectum fere putamus, λ) licet affectibus quibusdam apprime conueniens, & reliquis multum vsu comprobatis, nonnunquam praeferendum sit. μ) Diuisionem quod

κ) Conf. IO. MICH. SAVONAROLA *de Balneis omnibus Italiae*, Ferrariae, 485, fol. L. I. c. I. item, de Balnei vocabulo, IO. GORRAEI *Definitiones Medicae*, Paris. 622, fol. p. 105. FRANC. MARII GRAPALDI *Lexicon de partibus aedium*, Bas. 541, 4to C. X.

λ) FABIANI SUMMERI *Descriptio Thermarum Carolinarum*, L. 589, 8uo. p. 157. *de Stuffis*. IO. GOTTFR. BERGERS *Bericht vom Carls-Bade*, W. 709, 8uo. Cap. XI.

μ) Vt in affectibus hydropicis & arthriticis, ad quos curandos balneorum humidorum vsus vtplurimum plus obest, quam prodest. Vid. AVICENNA L. III. *Fen. XIV. Tr. IV. c. XII.* de cura cachexiae. *Balnea autem*, inquit, *dulcia nocent eis, nisi vtantur eis siccis, & sudent in aëre calido.* ibid. c. 13. *de cura ascitis* §. 60. *De balneis vero illa, quae sunt humida, eis sunt horrenda - - meliora sunt sicca, sicut clibanus calefactus &c.* GIULIO IASOLINO *de Rimedii naturali dell' Isola d' Ischia, con le Note di GIOV. FRANC. LOMBARDO*, in Napoli, 588, 4to. Lib. II. Cap. XXXIV. *del sudatorio detto del cotto.* CHR. LEHMANN *im Historischen Schauplatz der natürlichen Merckwürdigkeiten in dem Meißnischen Ober-Ertz-Gebürge*, L. 699, 4to. Cap. IX. *von Kayser Carls Baad*, p. 222. multos aegros obesos, poda-

quod attinet, balnea primo sunt, vel naturalia, vel artificialia: porro naturalia, vel frigida, vel calida, quae thermarum etiam nomine veniunt. Deinde calida, vel humida sunt, vel sicca, vel vaporosa, a binis praecedentibus oriunda: v) quod idem pariter in frigidis. ζ) Si modum balneis insidendi spectemus, omnia, hic recensita, in vniuersalia & particularia haud inconcinne diuidi possunt. Ratione contentorum multifariam etiam differunt: quatenus enim sulphuris & salium diuersorum copia in iis existit. ο) Quod ad artificialia attinet, iis in praesenti diutius inhaerere instituti nostri non est, utpote quae dilucidius a praestantissimis viris delineata sunt. In praesenti de postremo balneo, nimirum vaporoso, quaedam, pro virium modulo, in medium proferre allaborabimus, omni tamen opera adhibita, vt penitus rem perscrutati videamur.

§. III.

Circa denominationem balneorum naturalium vaporosorum, illud primo notamus, esse etiam, quibus insigniri possint, plura eorum nomina. *Vaporosorum denominatio, definitio & diuisio.*

gra, cachexia scorbutica &c. laborantes, sibi ex thermarum vsu mortem accelerasse, obseruauit.

v) Haec interdum magis humidorum, interdum vero magis siccorum naturam suam, & virtutes participare, existimo. Vid. SAVONAROLA I. c. de balneo aereo-humido, sicco, igneo.

ζ) VINC. ALSARII CRVCII *Vesuius ardens*, Romae, 632, 4to. L. II. C. III. de Monte testaceo, ad radicem Auentini sito, e quo spiritum, seu ventum vsque adeo frigidum exspirare, (affirmat,) vt aquae & vini vasa ibi aliquantisper morantia, nihilominus gelida fiant, quam, si intra niuem, aut glaciem, sepulta fuissent. it. *Descrizione di Roma*, I. c. p. 236. Il monte detto in Latino Testaceus & Doliolum, chiamato dal volgo Testaccio &c. ad cuius infimas radices cellae vinariae extant plurimae, quae vino refrigerando, aequae, ac aestui, quem ex solis feruore concipiunt homines, temperando, apprime sunt accommodatae.

ο) SAVONAROLA I. c. L. II. de naturis & proprietatibus balneorum naturalium. IASOLINVS I. c.

mina. Quandoquidem illis cum artificialibus veterum proxima est cognatio, quae Graecis modo τῶν λακωνικῶν, π) βαλανείων ξηρῶν, ρ) προμαλακιστῶν: σ) Latinis, modo Sudationum naturalium, balneationum siccarum, τ) Sudatoriorum, υ) Laconicorum, φ) Vaporationum, χ) Stupharum, ψ) Assorumque ω) nomine veniunt. Italis autem Sudatorii, Stufe & Fumarole; α) Germanis *Schweiß- oder Schwitz-Baeder*, audiunt. β) Foueae vero, quae mortiferum spirant halitum, Scrobes Charoneae, Antra lethifera, Specus Typhonei, Plutonia spiramenta,

π) VITRUVIUS *L. V. c. X.* vbi quidem de artificialibus tantum verba facit, nihilominus eorum, in Baiano sinu obuiorum, similitudinem cum arte factis esse, ex praecedentibus facile colligi potest. *L. II. c. VI.*

ρ) GALENUS *de Sanitate tuenda Lib. III. Cap. XIII.*

σ) IDEM *de Simplicium medicament. Facultat.* Edit. Charter. T. XIII. L. IX. c. XXXIV. *de Atramento sutorio*, p. 270.

τ) AVR. CORN. CELSVS *de Medicina Lib. II. C. XVII.* AVICENNA *L. III. Fen. XXI. Tr. II. c. XIII.*

υ) L. ANN. SENECAE *Epist. LI.* IDEM *de Vita beata Cap. VII.*

φ) M. T. CICERO *ad Attic. L. IV. Ep. 10.* AVR. CORN. CELSVS *L. III. C. XXI.* ANDR. BACCIVS *l. c. L. IV. C. V. de Sudatorio ad Cumas.*

χ) PLINIUS *Hist. Nat. L. XXVIII. Cap. IV.*

ψ) GABR. FALLOPIUS *de Thermis Cap. XVII.* FAB. SUMMERVS *l. c. de Scuffis.* SAVONAROLA *l. c. L. I. c. I.* Nam Thermas appellamus balnea calida ex terra nascentia: stupham, locum vndique vallatum, cuius aër, vel natura, vel arte calefit. BACCIVS *L. VII. cap. XV.* BERN. CAESIUS *Mineralogiae*, Lugd. 636, fol. *L. I. c. 6. Sect. XXI.* Ex his autem intelligimus, hoc vocabulum esse barbarum, ab Italico idiomate deriuandum, & nonnisi recentiorum aliquibus vsitatum.

ω) CIC. *ad Quint. Fr. L. III. Epist. 1.*

α) GIULIO IASOLINO *l. c. it. Consulti Medici di NICCOLO CYRILLO*, in Napoli, 738, 4to. *T. I. Cent. II. Consult. XXV.*

β) BERGER *l. c. Cap. XI.*

menta, vel Plutonia; Italis *Mofete* vocantur. γ) Relictis interim cunctis arte parandis balneis, primo ad scopum propius sine multis verborum ambagibus accedimus, & de his pariter definiendis cogitamus. Est autem balneum vaporosum natiuum halitus, collectus, e terra, vel ex aquis subterraneis tepido calore temperatus, emissus, & particulis salino-sulphureis mitioribus impraegnatus, qui corpus humanum, in eodem detentum, ad sudorem eliciendum disponit. δ) Haec vaporosa natiua, plus, vel minus temperata, ab artificialibus eo distinguuntur, quod vapores natiuorum ex terrae gremio sua sponte prorumpentes, nulla arte, quod ad eorum essentiam attinet, alterantur, licet tecto, maioris utilitatis aut commoditatis gratia, includi, ac in praestantiorem usum accommodari queant. Dantur denique plura nostris balneis confinia genera, quae tamen parum cum iis convenire censemus, quapropter ea non nisi obiter attingemus. His congenera, arena-

γ) PLINIVS *Hist. Nat. L. II. cap. XCIII. de miraculis terrarum.* Qui Auctor vapores nocivos mephitis quoque nomine insigniuit, notandum vero existimo, mephitim e paludibus, stagnis, riisque, emissam, licet tetro foetore sulphureo se manifestet, tamen spiritu attractam, raro animalia enecare. BERN. CONNOR. *Diff. med. phys. de Antris lethiferis*, Oxonii, 695, 8uo. LIONARDO DI CAPVA *Lezioni intorno alla natura delle mofete*, in Colonia, 714, 8uo. Vol. III. BACCIUS *L. IV. c. VI. Istoria dell' Incendio del Vesuvio accaduto nel mese di Maggio dell' anno 737. scritta per l' Accademia delle Scienze*, in Napoli, 738, 4to. C. VI. *delle mofete eccitate dall' Incendio del Vesuvio.* (Questa cioè della Grotticella di Cani) ed altre molte mofete s' incontrano nelle vicinanze di Napoli, ed in diversi luoghi del regno, e fuori di questo.

δ) AVR. CORN. CELSVS *L. II. c. XVII. Siccus calor est, & avenae calidae & Laconici, & clibani, & quarundam naturalium sudationes, ubi e terra profusus calidus vapor aedificio includitur, sicut super Baias in myrtetis habemus.*

arenationem, vel saburrationem, ε) & illutamenta esse existimo; ζ) vbi, interueniente alio corpore, sabulo scilicet, quo aeger sepelitur, vel luto circumlinitur, vapores cum corporis humani superficie externa communicantur. Neque insolationem multum huc pertinere existimamus, quippe quae solibus aestiuis, modo stando, currendo, iacendo, modo sedendo, & quidem a radiis solis incidentibus, vel a corpore solido, accliuui, vel parum concauo, reflexis, absoluitur. η) Quae omnia, secundum nostram definitionem, hanc tractationem ingredi nullo iure possunt. Ex eodem capite rusticationem excludimus, quam eam caeteroquin vtilissimam, & instituto nostro proximiorum esse censeamus, quia homines, dum ea vtuntur, liberiori tantummodo aëri, in locis salubribus, ac variarum rerum campestrium copia amoenis, sunt expositi. θ) At enim vero, ne, quod summi est momenti,

prae-

- ε) IASOLINO *L. VII. p. 135-194.* BACCIUS *L. II. Cap. XVII.* AETIVS *Terrab. I. Serm. III. Cap. IX. περί ἀμμοχώρας.*
- ζ) BACCIUS *l. c. Cap. XVI.* FALLOPIUS *de Thermis Cap. XVI.* IO. BAVHINVS *de Aquis medicatis, Montisbeligardi, 605, 4to, C. LXI-LXIII.*
- η) MERCVRIALIS *l. c. L. VI. c. I.* GALENVS *L. de causis morborum.* AETIVS *l. c.* Insolationem ad imminendam πολυσαρκίαν laudat; quo cum consentire videtur PROSP. ALPINVS in *Medicina Aegyptiorum L. II. C. II. de Arabum Corporis habitu.*
- θ) CICERO *pro Archia Cap. VII.* NIC. CYRILLO *l. c.* vbi Auctor, in eius vita praemissa, rusticatione diuturna, post caetera frustra adhibita medicinae auxilia, pristinam valetudinem recuperasse, dicitur. IO. MARIAE LANCISII *opera, a PETRO ASSALTO collecta. Geneuae 718, 4. T. I. Dissertationis parte posteriore, de Aduentitiis Romani coeli qualitatibus. C. VIII. §. 8-9.* Ex praemissis capitibus colligimus etiam rusticationem quibusdam in locis, praesertim nocturno tempore nociuam esse, imo lethiferam; qua labe exitiosa coelum Romanum quotannis mense Iulio, & Augusto inquinatum, infectumque animaduertitur, adeo, vt eo tempore regionis istius incolae, ob metuendum inde sanitatis detrimentum, & vitae periculum, extra domesticum cubi-

praeterlabi sinamus, vapores istos, ex quibus ea balnea constare diximus, duplicis esse generis, merito notamus, alios nimirum esse scimus salutiferos, alios nociuos. Quam rem diligenti scrutinio, & qua fieri potest, breuitate, vt dilucidemus, maxime e re esse iudicamus.

§. IV.

Nisum atque renisum in toto hoc vniuerso exerceri, neminem inficias ire, credo; quia plane euictum est, ex eo circulum causarum & effectuum fieri, quo non tantum corpora, animata aequae, ac inanimata, in naturali cohaesione, & ab interitu ac corruptione intacta conferuentur, sed etiam, si qua forte quaedam ob fragilem suam teneramque texturam perierint, alia, prioribus aemula, a prouida natura procreentur. Et haec quoque est ratio, cur effluuia ex quibusuis emanent corporibus, alia vero emissorum locum repletura per peculiare porulos, eorum interiorum substantiam denuo intrent. 1) Hinc totum globum terraqueum eiusmodi mutationibus exhalationibusque obnoxium esse, secundum Physicorum placita, statuimus; vnde quaeuis meteora, aliaque sub terra abstrusa naturae miracula, non obscuro indicio deducuntur. 2) Neque tamen nos de effluuiis corporum cuiuscunque naturae regni, nec de vniuersali transpiratione, & inspiratione globi terraquei acturi sumus: sed in praesenti, vaporum, halituum, spirituumque nomine nihil aliud intelligimus, quam varii generis effluuia subterranea, quae collecta, per peculiaria emissaria exspirat tellus.

B 2

Quo-

culum cubitum ire dubitent: quanquam allatus ille auctor alios id celare & erroribus in diaeta commissis adscribere studeat. HERM. BOERHAVII *Prax. Med.* edit. 3. Lond. 738, P. V. §. 1197. *de Phthisi pulmonum.* HIPPOCR. *Lib. de Aere, Locis, & Aquis.* it. *de Flatribus.*

- 1) BERNH. CONNOR. *l. c. Artic. X.* IO. GESNERI *Specimen inaugurale de Exhalationum natura, causis & effectibus*, Bas. 729, 4to.
 2) LANCIS. *l. c. C. VIII. §. 3.* FRANCISC. BAYLE *Institut. Physic. Disputat. IV, de Meteoris, Articulo 1. sqq.*

*Vaporis mi-
neralis defini-
tio & diuisio.*

Quorum effluuiorum, collectim confideratorum, duo esse genera, supra iam indigitauimus, salutaria nimirum alia, alia lethifera. Illa de nouo subdiuidi possunt 1) in frigida, quae aquae simplicis naturam aemulantur, sed de his ex instituto non agemus: 2) in calida, quae ex partium quarundam prae caeteris exsuperantium quantitate & qualitate, in aquea, ignea, aërea, salina, sulphurea, bituminosa, & mercurialia, melioris doctrinae gratia, dispescere poterimus, quanquam ea nunquam simplicia habeantur. λ) Lethifera vero effluuia, in scrobibus Charoneis obuia, ad quatuor classes commode satis reuocabimus, videlicet 1) ad aëreos vapores nimium expansos, μ) 2) eosdemque nimis compressos densosque, ν) 3) ad aërem, stagnando crasi sua & elatere naturali

λ) Vid. BACCIUS & SAVONAROLA *ll. cc.*

μ) CAR. TAGLINI *Liber de Aere*, Flor. 736, 4to. *L. I. c. IX. sqq.* CLAVD. SALMASIUS *Exercitat. Plinian. in C. IULII SOLINI Polyhist. Cap. IX. p. 110. de Olympo in Thessalia & Athone in Macedonia.* IOS. A COSTA *de natura noui Orbis*, Col. Agr. 596, 8uo. *Lib. II. Cap. XII. p. 88.* putat, infimam & supremam portionem aëris calidiorem, mediam frigidiorē esse. HERM. BOERHAAVII *Elem. Chem. Lips. 732, 8uo. T. I. de Igne p. 236. de calidioris aëris miro effectu.* Huc quoque pertinere Cryptam Neapolitanam, (Grotta del Cane dictam,) existimo, de qua CONNOR. *l. c. Art. V.* nec non *Istoria dell' Incendio del Vesuuio l. c. c. VI.* LIONARDO DI CAPPVA *l. c.* BERGER *cap. VIII.*

ν) HERM. BOERHAAVE *Elem. Chem. T. I. Vol. II. de Aere, p. 387.* *Deprehendimus igitur, nullum in rerum natura corpus dari, cuius moles magis contrahatur a frigore, quam aer.* Haec ille. Aerem autem compressum respirationi minus idoneum esse, non tantum experimentis cum antlia pneumatica institutis edocemur, verum etiam ex intensiore frigore, respirationem difficiliorem reddente, confirmamur. Ad hoc genus etiam forsā reduci poterunt spiritus mortiferi, qui cellis, liquore fermentante repletis, insunt, quia pulmonum vesiculas fortiter opplent, & subinde flammulae ardentis candelae conum comprimendo extinguunt: licet negari non possit, ea effluuia in actu expansionis esse constituta. CONNOR *l. c. Artic. XI.*

rali destitutum. ξ) Quae tria pestiferorum halituum genera respirationi adeo sunt infesta, vt quaeuis animalia, tardius tamen amphibia, in iis detenta, breui temporis spatio enecentur, caeteroquin vero flammæ ab his extinguantur: quae ita fiunt, vt praesens esse venenum vix sentias. Cuius rei phaenomenon clarius patet ex scrobibus supra memoratis, modo transitorio, modo continuo vapore inquinatis; ex hypocaustis nimis calefactis, quando debiliores in animi deliquium incidunt; ex aëris in altissimis montium cacuminibus constitutione, ex intensiore hyemali frigore; denique ex cauernis, seu cellis, liquoribus vinosis, fermentantibus, repletis, aliisque. Experimenta porro cum antlia pneumatica instituta, rem claram perspectamque reddunt. 4) Si aër spiculis salinis corrosiuus est infectus, vtpote qui nunc repentina, nunc lenta morte metallifossoribus insidiatur. o)

§. V.

Quaerenti, vbi potissimum reperiantur hi terrae halitus? respondemus, copiosiores obseruari eos circa loca, vbi aquarum calidarum vberior est prouentus. π) Attamen nec desunt alia, eaque plurima

*Vbi balnea
vaporosa
natiua
obuia.*

B 3

loca

ξ) CONNOR. *ibid.* Art. III. *vti aqua, ita aër stagnans putrescit, & humano vsui valedicit.* Vici Celeb. D. IO. ZACH. PLATNERI *Diss. de Victu & Regimine Lactantium*, L. 741, 4to, p. 21.

o) HERM. BOERHAAVE *Elem. Chem. l.c. de Aere*, p. 431. De his fere omnibus legi meretur IO. GEO. KEYSSLERS *Fortsetzung neuester Reisen durch Teutschland, Boehmen, Vngern, Schweiz, Italien &c.* Hannou. 741, 4to. LX. *Brief von Puzzuolo.* Vtrum vero illud spiramentorum genus (Germ. *boese Wetter*) huc pertineat, quod metallifossoribus non infrequenter mortem accelerat in fodinis, extinguens primum candelas, deinde miseros summi numinis auxilium implorantes praecipites dat, an ad praecedentia, ego id, vt incompertum in medio relinquo.

π) BERGER & SUMMER II. cc. IAC. TOLLIVS *Epistolar. itinerariar.* Amst. 700, 4to. *Ep. V. de Thermis Teplicensibus in Hungaria mentionem faciens*, p. 169. dicit: *Vno eodemque tempore ac mo-*

loca subterranea, & imprimis metallifodinae, ρ) nec non alii cuniculi in terram acti; primarium vero locum tenent regiones circa montes igniuomos, quae modo tetrīs mortiferisque, modo hominum valetudini proficuis exhalationibus se manifestant. σ) Testimonia, quae in medium attulimus, abunde ab auctoribus, tam veteribus, quam recentioribus fide dignis tradita extant. Multis vero propria experientia edoctis fatīs de his constat.

§. VI.

mento ad siccum & humidum me balneum contuli. Adevat enim specus ingenuus, in quo per latentē meatus adeo calentes exspirabant halitus, ut copiosissimum, & toto corpore, sudorem elicerent. IO. BAVHINVS *l. c. Lib. III. Cap. LI.* FALLOPIVS *l. c. C. XVII. de balneo Aponensi.* BARTH. MONTAGNANA *de Balneis Patavinis* (c. Eiusd. Consiliis) Venet. 564, fol. *Tr. III. p. 352. sqq.* FERRANDI IMPERATI *Historia naturalis*, Col. 695, 4to. *L. VIII. Cap. XXI.* PETER KOLBENS *Reise an das Capo Bonae Spei*, Nürnberg. 719, fol. *P. I. XVIII. Brief.*

- ρ) BERGER *l. c. p. 131.* ATHAN. KIRCHERI *Mundus subterraneus*, Amst. 664, fol. *L. II. Cap. XX. Philosophical. Transactions, abridg'd by IOHN LOWTHORP*, Lond. 716, 4to. *Vol. II. p. 373. sqq. of the mineral damps in the mines.* PETR. ANDR. MATTHIOLVS *Comment. in Lib. V. DIOSCORIDIS Cap. LXXIX. LXX. de nociuis argenti vini & cinnabaris halitibus, it. de Atramenti futorii ac sulphuris vaporibus Cap. LXXXII. & LXXXIV.* IO. CPH. PACHELBL a GEHAG *Beschreibung des Fichtelbergs*, L. 716, 4to. *p. 234.*
- σ) ATHAN. KIRCHERVS *l. c. Cap. XI.* VINC. ALSARIVS CRVCIVS *l. c. Villici, inquit, tam antiquiores, quam nostri etiam seculi, foveas ibi (in Vesuuii radice) excauare consueuerunt, inque eas descendere, ad molestos humores vi tepidi vaporis sulphurei eliciendos.* PROCOPIVS quoque *l. c. Lib. II. Gothic. rer. in montem Vesuuium medicos misisse tabe detentos affirmat.* GEO. AGRICOLA *de natura eorum, quae effluunt ex terra, Lib. IV. Cap. III-VI & XXIII.* IO. BAVHINVS *l. c. Lib. II. Cap. XI.* OLIV. DAPPERS *America und Sudland, oder Beschr. der unbekanntē neuen Welt*, Amsterd. 673, fol. *Lib. II. c. XVI.*

§. VI.

Me esse acturum de naturalibus, siue natiuis tantummodo halibus, ad conficienda balnea vaporosa sponte e terra emissis, ex superioribus constat: id quod non eo sensu intelligi debet, ac si spiritus exhalati nullo artis beneficio dirigi, administrarique queant. Etenim vapores isti interdum ex antro, foramine, aut cuniculo ab ipsa natura facti, vel terrae motu, vel diuturniore exhalatione, ignisque eruptione attolluntur, quibus violentiis particulae eleuatae & explosae continuo aliquid ab emissarii parietibus auferunt, illos diducunt, atque ampliant, ita, vt vnus, alterue homo, illis insidens, corpus fouere possit. Fieri autem non minus solet, vt commune emissarium nullum extet, sed potius plura, arctioraque habeantur spiracula. τ) Imo nec desunt loca, vbi aura ista immediate e thermis, mox a scaturigine euaporata conspicitur, quae vix corpori fouendo applicari potest, nisi includatur tuguriolo, vel domuncula, cum spiraculo in superiore eius parte relicto, per quod superflua effluuia euolent, atque aliis, a tergo venientibus, locum concedant. Hunc modum vaporibus vtendi, priscis Graecis aequae, ac Romanis, vsitatum fuisse, non tantum ex veterum Auctorum scriptis colligimus, sed etiam tuguria quaedam, maxima quidem ex parte ruinis disiecta & oppressa, ad hunc vsque diem circa *Puteolos* & *Baias* superesse scimus: quae tuguria stupharum nomine insignita, etiamnum in vsum trahi solent. υ) Praeterea etiam cistas, e ligno fabrefactas, quae loco moueri possunt, supra nominatis exhalationi-

*Quomodo
construan-
tur.*

τ) Quae hinc inde in campis Phlegraeis (Italis Sulphurata, Solfatara, vel Solfataia dictis) occurrunt, vid. ap. BACCIVM *l. c. Lib. IV. Cap. V. de Sudatoriis naturalibus.*

υ) Quemadmodum aedificium Puteolis vicinum, quod incolae *Stufe di Nerone* vocant, vel *Bagno di Tritoli* frequenti aegrorum concursu celebratur. NIC. CYRILLO *l. c. Cent. II. Consult. XXV. intorno alla grauezza di vdito.*

tionibus imponi posse, ostendit IO. BAVHINVS, φ) in quibus aegri totum corpus, exserto capite, vel membrum quodpiam foueri, inque leni calore, vt valetudinis cuiuslibet ratio postulat, detineri poterit. Porro de industria foueas superficiarias, mere in hunc scopum quidam effodiunt, vbi sentiunt, calorem esse subterraneum, quemadmodum istud circa *Neapolim, in Campania*, olim factum fuisse, hodieque fieri, partim ex Auctorum testimoniis, partim vero aliis, qui haec loca visiterunt, compertum esse potest. χ) Casu etiam fortuito reperiuntur sudatoria in metallifodinis quibusdam, vt in *Hungaria & Misnia, &c.* ψ) deinde in Salinis, sulphure volatili foetis, ω) nec non in cuniculis istis, qui ad originem, seu scaturiginem aquarum calidarum, in terram aguntur, ad colligendas aquas, easque, quo minus in alium diuertant locum, retinendas. α) Sudationes hae vltimae, licet parui vt plurimum habeantur, non tamen plane inutiles sunt; siquidem effluuia ista, ex aqua emissa, subtilissimis sulphureo-salinis moleculis esse impraegnata, crysalli minimae, in omni cuniculi ambitu conspicuae satis euincunt.

§. VII.

- φ) *Lib. II. Cap. XI. de Sudatoriis atque usu vaporum balneorum naturalium.*
- χ) Quod ex VINC. ALSARIO CRVCIO, *l. c.* constat.
- ψ) BERGER *l. c. Cap. VI.* qui varia adducit exempla caloris subterranei, his in locis obuii.
- ω) Cuius rei firmum habetur testimonium in Heluetia, prope oppidum, *Aquila* dictum, quod *Bernensium* imperio subest, quae aquae, sali conficiendo destinatae, tanta sulphuris copia sunt impraegnatae, vt aer, in cuniculo versus scaturiginem contentus, totus effluuiis sulphureo-salinis fit refertus, & praeferuidus. Quam ob rem ad eum locum cum accensa candela, ob metuendum sulphuris incendium, accedere non licet, nisi prius sulphuris volatilis moleculae follis beneficio dissipentur.
- α) Docetur hoc testimonio cuniculi, (*Gallis le fondement*) Thermarum *Badensium* in Austria inferiore.

§. VII.

Ex auctoribus, qui antiquitatum monumenta literis mandarunt, constat, morem balneis vtendi vaporosis, arte paratis, primo inter Graecas gentes, & imprimis inter Lacedaemonios, inualuisse; vnde etiam nomen Laconicorum, vt ex VITRUVIO, β) MERCVRIALI, γ) aliisque, patet. Quorum Laconum consuetudinem Athenienses, atque hos Romani secuti sunt, qui Laconica gymnasiis suis, & thermis adiunxerunt. Postmodum quoque ea in aliis Italiae locis exstructa fuerunt, quorum rudera *Pisis*, se vidisse FRANC. MARIA CEFFINVS testatur. δ) Deinceps ad horum normam medici variis in regionibus Laconica, diuerso quidem apparatu, construi curarunt, quibus etiam hodie non sine magna vtilitate ad sanandos pertinaciores morbos frequentius vtuntur. ε) Et quis est, quem eximius Zetarum nostrarum vsus fugiat, in regionibus septentrionalibus frequentissimus, & ab antiquissimis temporibus procul dubio deriuandus, licet nullius scriptoris testimonium de earum origine adsit? ζ) Quanquam vero Laconica haec recensita, arte tantummodo paranda, a nostris, utpote

C natiuis

β) De Architectura L. V. Cap. X.

γ) *Artis Gymnast. Lib. I. Cap. X. It. MARTIALIS Balnea Etrusci describens Lib. VI. Epigr. XLII.*

*Ritus si placeant tibi Laconum,
Contentus potis arido vapore,
Cruda virgine, Marciaque mergi.*

δ) In IO. RHODII *ad Scribonium Largum Emendationibus & Notis, Patavii, 655, 4 p. 114. sqq.*

ε) BACCIUS L. VII, C. XVII. IO. CHR. FROMMANNI *Exercitatio de Balneis, imprimis sudatorio, Cob. 659. 4. ADAMI OLEARIJ Reise-Beschreibung, Hamb. 696. fol. Lib. III. Cap. VII. p. 156. sqq. von der Russen Schwitz-Baedern. Essay an hot and cold bathing by IOHN King, Lond. 737. 8. Chap. IX. of Sweating in Bagno's, or Hummums.*

ζ) BACCIUS L. VII, Cap. XVI. has Zetas, stuphas domesticas appellauit.

natiuis, multum differant, nihilominus tamen eodem nomine & haec insignita esse, nouimus, quemadmodum de his, quae ad Baianum finem in Italia sunt, quam maxime natiuis, constat ex VITRUVIO, AVR. CORN. CELSO, η) STRABONE, θ) BACCIO, ι) CYRILLO, κ) quae a Graecis procul dubio primum in usum sunt vocata: hinc etiam nulli dubitauimus, quin eandem & his appellationem tribueremus. Hodiernum vero stupharum naturalium usum nulli locorum frequentiore esse scimus, quam in ea ipsa *Campaniae* regione, circa *Neapolim*, montem *Vesuuium*, *Puteolos*, *Baias*, in campis *Phlegraicis*, siue in *Foro Vulcani*, vt & in *Aenaria* insula, quae vernaculo suo idiomate *Ischia* audit, & denique in *Sicilia*: quae loca ab antiquioris aevi hominibus, Graecis puta, & Romanis, ob balneorum, sudatoriorumque frequentiam, maxime olim celebrata fuisse, rerum naturalium obseruatores confirmarunt. In *Germania* autem, nec non in aliis borealibus territoriis, sudationum naturalium usus, cum celebrari facillime posset, omnimode fere negligitur. λ).

§. VIII.

Naturam horum vaporum salutiferorum si perpendamus, ad eam determinandam sequentia requisita notari merentur, scilicet, primo, an vapores isti conclusi, aut quouis modo coarctati, collectivae aegrotantis corpori possint applicari. Secundo, an, quod calorem attinent, plus, vel minus sint temperati, & ad cuiuscunque aegri idiosyncrasiam, morbum, vires, temperamentum, aetatem, sexum, & ita porro, accommodati. Tertio, an virtutem salutiferam aegris praestent, obseruatis scilicet quibusuis cautelis, in huius tractationis fine annexis.

Quarto

η) *Lib. II. Cap. XVII.*θ) *Lib. V. Geographiae c. N. Casauboni & aliorum, Amst. 707, fol. p. 373.*ι) *Lib. VII. Cap. X.*κ) *Consulti med. l. c.*λ) *SVMMERVS & BERGER de Thermis Carolinis.*

Natura vaporum salutiferorum.

Quarto denique, an obsint sanis: μ) etenim cum ex horum halituum, nempe calidorum usu, corpus humanum iusto valentius commouetur, humores vero tenuiores, fluidioresue reddantur, eorumque mediante transpiratione non minima copia per poros eiiciatur; facile videmus, cur tanta humorum iactura sine sanitatis dispendio fieri nullo modo possit. Ex his adductis rationibus simul hoc manifestum est, ad naturam horum spirituum salutarium, fluidum aëreo-aquosum, salibus varii generis mitioribus, plus, vel minus impraegnatum, nec non purioris sulphuris particulis dotatum, requiri.

§. IX.

Sed, vt progrediamur ad alia, inquirendum nobis esse videtur in causas physicas, vnde scilicet hi vapores & halitus calidi originem ducant suam: quos, quis non censeat oriri a calore subterraneo? At enimvero responsum dare interroganti non facillimum est, vnde dependeat calor iste subterraneus. Hoc enim naturae phaenomenon per plura secula tot tantaque exercuit ingenia, vt vix aliquid certi, indubitaeque, de eo nos in medium proferre posse, existimemus. Alii nimirum hanc caloris causam radiis solaribus, ν) alii materiae calcariae, ξ) alii igni terrae centrali, atque emanantibus inde canalibus, pyrophyllacis, nec non calori terrae innato, adscripserunt. $\omicron$) Nec defuerunt, qui maiori iure calorem & ignem sub terra effici putarunt, mutuo particularum quarundam attritu, vel salium diuersorum, aquarum, ventorum-

Caloris subterranei & vaporum calidorum causas.

C 2

torum-

μ) HIPPOCRATES *Sect. II. Aphor. XXXVII.* Οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακένεσαι ἐργώδεες. BACCIUS *Lib. III. Cap. III, de periculis, quae sanis accidunt in balneis. it. L. II, Cap. VII.*

ν) BERGER *l. c.* aestum solarem interdum pyritis conciliare calorem asseruit. FALLOPIUS vero *l. c. Cap. IV.* hanc sententiam, quam veterum quidam fouerunt, refutauit.

ξ) Cuius opinionis auctorem DEMOCRITUM fuisse FALLOPIUS refert *l. c.*

$\omicron$) A THAN. KIRCHERVS *Lib. IV, Sect. I. de Igne subterraneo.*

torumque concursu, ac eorum conflictu: & quae aliae sunt, circa rem ambiguum & fere absconditam, physicorum sententiae. π) Cum vero recensitae rationes non omnes difficultates in explicando calore subterraneo e medio auferre viderentur, ad componendas lites & controuersias negotium in se suscepit Vir in arte Clarus BERGERVS, ρ) qui omnem iam dictum calorem, cuius ministerio aquae minerales, & sigillatim ex his evaporantes halitus calefiunt, vnice soli pyritae attribuere annisus est, quam sententiam multis insuper exemplis illustratam dedit. Interim vero, quomodo id fiat, secundum principia physica atque chymica, rationem non quidem plane neglexit; neque tamen rem ita explicasse videtur, vt omnino satis perspecta habeatur. Paucis itaque vt plura comprehendam, calorem istum subterraneum duplicis esse generis, vniuersalem, & particularem, veri videtur simillimum. σ) Quod ad primum producendum attinet, duas causas requiri opinamur, materialem alteram, alteram actualem: per illam intelligimus varia corpuscula, vaporum specie in aëre intra terram vagabunda, quibus inclusae sunt particulae aetherae subtilissimae, per totum huius vniuersi spatium

π) BACCIVS *Lib. I, Cap. XVIII. it. Lib. VIII. Edit. Patav. 711, fol. Ex Historia Acad. Regiae Scientiarum Excerpta Sect. II. Lib. I. Cap. IV. de fontibus medicatis A. 677.* Vbi perennis huius caloris causa vapores esse dicuntur. IO. IOACH. BECHERI *Physica subterranea Lib. I, Sect. II. Cap. IV.* qui atomis centralibus summe raris terreo-aquosis calorem adscripsit. VITRUVIUS vero *Lib. VIII. Cap. III.* eum ab alumine, bitumine, & sulphure, deriuauit.

ρ) *L. c. Cap. VI.* Pyritarum vero innumeras esse species, perhibetur in GEORG. AGRICOLAE *Bermanno*, s. de re metallica *Dialogo*, qui pyritae, Arabibus marcasitae, nostratibus *Kiefs*, audiunt.

σ) Calorem vniuersalem certo respectu talem esse existimo; videlicet in iis terrae plagis, quarum superficies frigore horret, quapropter eum non vbique locorum, & semper, vniuersalem agnoscimus. Particularem autem quibusdam in locis subterraneis constantiorem, intensioremque, nec tamen omnis vicissitudinis nescium, rectius forsan arbitror.

spatium disseminatae, τ) suis tamen in ergastulis nondum in motum perniciosum deductae. Per hanc vero reciprocum naturae motum, partim agentem, partim reagentem, intelligi volumus, υ) quo naturae motu, moleculae quaedam, ad centrum terrae nitentes, aliae contra superiora petentes, sed ob humum gelu rigentem, exitu prohibitae, in auras se attollere nequeunt, hinc sibi inuicem occurrunt, se mutuo amplectuntur, premunt, arctius collectae in gyros coguntur, conflitando autem particulae aetherae euoluuntur, quae, concitatae, & in actum deductae, calorem de se spargunt, & vicina tepefaciunt. Cum vero haec caloris species non semper, & vbique, in terrae gremio obseruetur, nec tam intensa sit, vt intensiorem aquis subterraneis calorem conciliare possit: hinc, aliam subesse causam, suspicamur, qua incalescant fontes, qua vapores emittantur, atque montes incendantur. Quam caloris particularis causam, vt rite explicemus, necessum erit, vt ad experimenta physica & chymica recurramus, ex quibus docemur, calorem oriri, & ignem elici, ex attritu duorum corporum solidorum, φ) ex commistione vero quorundam fluidorum sibi inuicem contrariorum, mutuuum excitari conflictum, quem calor postmodum excipere solet; quod idem contingit ex rapido, corporis solidi,

C 3

contra

τ) BOERHAAVE *Element. Chem. T. I. de Igne p. 117.*

υ) Quem motum ab effectibus frigoris, & radiorum solarium, nec non ab elatere corporum naturalium, dependere censemus. BOERHAAVE *Experim. II. p. 138.*

φ) BOERHAAVE *l. c. Experim. IX. Coroll. I. sqq.* Corpora vero fluida, mollia, rara, laxa, calori ciendo inepta pronuntiat. *Experim. X. in Coroll.* Sed calorem ingentem subito oriri ex attritu corporis solidi ad fluidum leuissimum, *ibidem* demonstrat. *Coroll. V.* cum globo ferreo ex balista bellica exploso. Et haec quoque ratio esse videtur, cur vulnera, scelopetis inflicta, aliis sint periculosiora, cur parum sanguinis stillent, nisi vasa maiora fuerint fauciat: quia scilicet partes globulis traiectae non modo valde contunduntur, & dilacerantur, sed etiam quadantenus aduruntur.

contra fluidum nitentis, motu. χ) Videamus igitur, qualia corpora, sub terra recondita, ad praestandos tantos effectus, apta sint. Ex fundamentis metallurgicis neminem latere existimo, mineras omnes ex tribus conflatas esse principiis solidis, crassioribus, terra scilicet alcalina, sale acido, & materia inflammabili, miro certe, & indeterminato mixturae modo unitis, quibus implicitae sunt molecule subtiliores aetherae, aquae, & aëreae. ψ) Quando autem sal istud uniuersale metallicum, acidum, quod STAHLIVS ω) & BECHERVS α) omnium primum existimarunt, quouis modo soluitur, vel effluuiis humidioribus, vel aqua ipsa, venas mineralium transcurrente, tum vim soluendi acquirit. Nihil autem soluit intimius, quam salia congenera, usque dum menstruum, aqua saturatum existat, & tum denique terram alcalinam, β) partes

χ) BOERHAAVE *l. c. Exper. XXIV.* a fermentatione, putrefactione efferuescentia, & miscela, calores produci maximos, docet. BERGER *l. c. Cap. VI. p. 140.* Idem etiam clare patet ex commixtione salium sibi inuicem contrariorum; item, si spiritus acidi affunduntur corporibus terreis alcalinis, & spiritus nitri fumans oleis destillatis, aethereis.

ψ) Ex his corporibus mineras esse compositas, arte fusoria, docimastica, chymia, & aliis experimentis physicis, comprobari potest. Vid. HERM. FRID. TEICHMEYER *Institut. Chem. P. I. Cap. III. de Princ. Chem. Sect. III. de Sulphure. It. P. II. de product. Chem. Cap. XVII. de Regulo.*

ω) *Experimenta, Observationes & Animaduersiones chymicae & physicae,* Berol. 731. 8. §. 284.

α) BECHERVS *l. c. Lib. I. Sect. II. Cap. IV.*

β) Salibus acidis, sub terra reconditis, nullos priores, simplicioresue, existere, vero est simillimum, reliqui enim natura compositi esse videntur, qui sine artis beneficio sponte producuntur. Id quod ex salis communis analysi apparet, qualem ex acido, terra alcalina saturatum esse, & modica sulphuris parte constare, experimentis probauit CASP. NEVMANNVS *Lect. publ. de IV. subiectis pharmaceutico-chymicis,* L. 737. 4. *Lectioe I. de Sale communi p. 37.*

partes vero, quas offendit, reliquas, aëreo-aethereas, nec non sulphureas, maiori, minoriue, impetu elidit, id quod non sine insigni attritu fieri posse, facillime perspicimus. γ) Ex quibus phaenomenis sua sponte patet, nasci calorem immutabili naturae lege: nam aër elusus, calefactus, expansus premit, & calefacit corpuscula vicina, quae, in mutuum abrepta motum, augent calorem, & vario modo repercussa, eundem multiplicant. Ignea vero substantia proprio pabulo inuoluta, motu velociore magis magisque excitatur, hinc caloris titulo exit, aliaque expandit, δ) & destruit corpora, ε) alia componit. ζ) Qua ratione autem per tantum temporis interuallum calor protrahatur subterraneus: ex sulphuris, tanquam ignis pabuli, praesentia & quantitate haud difficulter intelligitur; quod principium metallicum inflammabile quidem, nunquam tamen flammae intra terram concipiendae aptum, sine liberioris aëris accessu iudicamus, vnde etiam consumptio istius, ab aëre parcius affluente, tardius contingit. η) Nec minus copiosiori materiae inflammabilis consumptioni resistere salino-aquosi principii, atque terrestri cum sulphureis intimiorem admixtionem, & haec admista corpora calorem augere, & protrahere, (nisi modum excedant,) experimentis edocemur. θ) Porro metallifossiles dudum obser-

γ) Quod ex conflictu corporum, solutioni, fermentationi & commixtioni, expositorum, intelligimus.

δ) BOERHAAVE *l. c. de Igne*, ubi acris sane ingenii vir, cunctas ignis causas & effectus solertissime perscrutatus est, inter quos effectus vim expandendi alia corpora, signi instar primarii, & solitarii, ignis assumfit: Attamen intensiore frigore, corpora, maxime solida, expandi, experientia edocemur.

ε) Haec quod ita sint, ex metallorum augmento, & decremento, concluditur, BOERHAAVE *l. c. de Alimento ignis*, p. 146.

ζ) *Idem ibid.* p. 299.

η) Ex quo fundamento lucernae perpetuae antiquorum reconditae negantur,

θ) *Ibidem* p. 293. GEO. WOLFFG. WEDELII *Diff. de Thermis* Ien. 695. 4. p. 12.

obseruarunt, sulphur, & reliqua metallorum principia, vbi semel in terra radicata sunt, licet effodiantur & comburantur, continuo regenerari. i) Exinde concludimus, ea corpora, κ) quo maiori copia sub terra sunt recondita, eo plus, vel minus, intensiorem etiam calorem subterraneum existere, vnde aquae scaturiunt calidae, calidique emittuntur spiritus, & montes incenduntur.

§. X.

*Qualia his in-
sint principia
expenditur.*

Non minus utile & hoc erit, experiri, qualia corpora in dictis iamiam vaporibus contineantur, suamque quibus signis naturam prodant: ad quam explorandam, aqua, vnde exhalant vapores, si habeatur, multum prodesse potest. Hinc sagax rerum naturalium indagator primo ab experientia signa quaedam depromit, vtrum scilicet aqua, eiusque efluvia, vicinis in locis salubria censeatur, nec ne, & quales edant effectus? λ) Deinde quemadmodum vini indoles odore, colore, & sapore, manifestatur: ita etiam aquarum mineralium qualitates ex eo principio recte diiudicantur. μ) Neque in eo positum est leue momentum, vt mineras in tali telluris tractu reconditas, cognitatas, perspectasque habeamus. Deinde etiam vaporifera ista aqua variorum corporum admistione explorari potest, v. g. salium acidorum, alcalinorum, gallarum, syrapi violarum, solutionis mercurii sublimati, spirituum volatiliu vrinosorum, &c. ν) Deinceps praecipitando corpora

i) AGRICOLA *Lib. V. de Ortu & causis subterr. BECHERVS
Physicae subterr. Supplem. I, C. I.*

κ) Sales nimirum acidi soluti, & sulphura heterogeneis simul intermixta particulis.

λ) VITRUVIUS *Lib. VIII. C. V. HIPPOCRATES de Aere, Aquis
& Locis.*

μ) FRID. HOFFMANNI *Opera omnia physico-medica, Geneuae,
740, fol. T. V. de Elementis aquarum mineralium recte diiudicandis
ac examinandis §. XXVI - XXXVII. p. 136. sqq.*

ν) IDEM & HIPPOCRATES *ll. cc.*

corpora in aqua contenta, eorum naturam quoque experiri licet, id quod fit, menstruum augendo, diminuendo, sales fortiores, vel contrarios adiiciendo, vel ochra, sua sponte subsidente. ξ) Si vero, mediante ignis tortura, aquam dignoscere voluerimus, instituamus eam, necesse est, evaporando, destillando, crystallifando, residua sublimando, vel calcinando. c) Nihilominus habentur loca, vbi optima sunt sudatoria, etiamsi nulla aquarum vestigia adsint, quibus ideo in locis consultum erit, flores circa spiracula eleuatos salinos, quolibet modo supra descripto examinare, vel etiam ipsa acu magnetica, π) aut iniectione talium florum supra prunas; quorum fumi optime de contenti natura testantur, quippe qui modo spirant acidum fortius, mitiusque, modo bituminosi quidpiam, aut, si acerrimum foetorem, allium redolentem, de se spargunt, certissimum de arsenici praesentia indicium exhibent. ρ) Intuitu autem vaporum, non adeo opus est, vt modos proponamus physicos, quibus aquarum grauitatem & leuitatem indagamus, vtut caeteroquin maximi momenti res habeatur, si iudicium quis ferre velit de salubritate aquae, potu assumendae. σ) Nec circa caloris, ficcitatis, humiditatisque gradus explorandos diutius morabimur, de quibus omnibus vix certas constantesque describere possumus regulas, ad quas aegrum deceat se componere, cum rectius eiusmodi, secundum cuiuscunque aegrotantis constitutionem, & diiudicandae & exigendae sint.

§. XI.

ξ) Ex chymicis id notum esse arbitror.

c) FRID. HOFFMANNVS *l. c.* §. V. & XX. MART. LISTER. *de fontibus medicatis Angliae*, Lond. 686, 12. *Exerc. I. C. V. Thom. Short History of the mineral Waters of Derbyshire, Lincolnshire, and Yorkshire, &c.* Lond. 737, 4. Cui libro annexae sunt icones salium crystallifatorum, ex quorum figuris natura eorum quodammodo diiudicari poterit. *Istoria dell' Incendio del Vesuuio l. c. Cap. IV. de materiali delle laue Vesuuiane.* AGRICOLA *L. I. C. XXIV.*

π) Quod experimentum Neapolitanos cepisse legimus modo cit. *Hist. de nouiss. montis Vesuuii incendio.*

ρ) Hoc ex medicina forensi non tantum cognitum perspectumque esse existimo, verum etiam ex iis locis, vbi pyritae arsenicales, i. e. Cadmia, vel Cobaltum, torrentur, & excoquantur. Vide GEO. AGRICOLAE *Bermannum, s. de re metallica Dialogum.*

σ) De quibus Conf. FRID. HOFFMANNVS *l. c.* §. V.

§. XI.

Effectus.

Ordinis iam postulat ratio, ut ad effectus horum balneorum examinandos progrediar. Qui, cum, ratione corporum contentorum, quam maxime inter se discrepent, ad eorum normam effectus metiri, non solum rationi, verum etiam experientiae, maxime consentaneum esse videtur. Quod primo, intuitu aeris calidi, ad generaliore[m] stupharum naturalium effectum attinet, omnes fere in eo conueniunt, quod corpora calefaciant, humores resoluant, attenuent, per poros, laxiores factos, expellant, partes autem solidas roborent, & exsiccent. Hinc oedematosis, hydropicis, pituitosisque affectibus opitulatur, &, vbi serosi, acres, atque tenaces, in corpore humano humores abundant, corpora obesa fundunt, & liquant, & quae earum vires aliae sunt plures. τ) Secundo autem diuersorum corporum, in hisce vaporibus existentium, memores, non possumus non, ad eorum ductum, specialiores etiam quospiam effectus commemorare. Vbi scilicet maior, minorue, aëris & caloris gradus adest, ibi validius, remissiusue exsiccantur corpora. Secus autem res se habet in humidioribus: quo maior enim vaporis aquosi praesto est quantitas, eo tardius colliquantur: quae aqua, prout est plus vel minus simplex, in vapores mutata, ea potius humectat, diluit, relaxat, quapropter tabidis, & strictiore corporis habitu praeditis eximie succurrit. υ) Porro ratione vitrioli: cuius nomine salem vniuersalem metallicum, acidum, & primarium, nos intelligere, §. IX. diximus; quanquam non plane vnius eiusdemque sit naturae. Notum enim est, illum remixtum esse maiori, minorue, sulphuris purioris, aut crudioris copiae, nec non parti terreae & quidem denuo diuerso mixtionis gradu. φ) Cuius acidum,

qua

τ) BACCIUS *Lib. IV. Cap. V.* IDEM *Lib. II. Cap. XV.* SAVONAROLA *l. c.* IASOLINO *L. II. C. VI.* FALLOPIVS *l. c. C. XV.* BOERHAAVE *Praxis med. P. V. §. 1232.*

υ) BACCIUS *l. c. C. XV.* Has vero vaporationes simplices rarissimas esse, ex BARTH. MONTAGNANAE sententia *l. c. Tr. VI.* asseritur. BOERHAAVE *Pr. med. P. III. §. 606.* *Balneum immersum non tantum prodest, quam vapor aquae tepidae, adde, quod pars immersa aquae comprimatur multo plus, quam caeterae partes in aere positae, cum aqua sit ad minimum octogesies & quinquies ponderosior aere.* Id quod exemplo praeparat. C. C. sine igne illultrauit.

φ) AGRICOLA *L. II. C. III. de natura eorum, quae effluunt ex terra.* BECHERVS & STAHLIVS *ll. supra memoratis.*

qua tale, aqua & calore resolutum, vapores spargit resoluentissimos, adstringentes & roborantes: Hinc eiusmodi ad resoluendos varios tumores, scirrhus, tympaniten curandum, & ad hydropem fundendum valentissime faciunt, neque minorem vtilitatem iis praestant, qui arthritide vaga, podagra, ischiadicis doloribus, atque rheumatismis, laborant. χ) Respectu sulphuris, hi foci temperatiores proficui admodum sunt asthmaticis, aliisque pulmonum, affectibus, nec non exanthematibus cutaneis vexatis, scabie puta, lepra, lue venerea, & id genus aliis. ψ) Bituminosi vero halitus, quanquam, eos iure meritoque cum sulphure cognationem habere putemus, non tamen easdem cum sulphure virtutes habent, siquidem totum genus neruofum male habent, illud irritant, capitis dolores, aliaque mala, inducunt. Fortiter tamen resoluunt, roborant, & discutunt: quare bituminosos illos vapores fomentationibus particularibus aptiores esse iudicamus, quam vniuersalibus, aut totis corporibus mer-

D 2

gendis

χ) Fumos acidos vim fortiter discutientem & roborantem exserere, vel fomento ex aceto, sale ammoniaco, & aqua parato, probatur, quod vi ignis, in vapores mutatum ad scirrhus molliendos plurimum prodest. SEBAST. BARTOLVS in *Thermologiae Aragoniae Prodromo*, Neap. 679, 8. p. 125. *sqq.*

ψ) Sulphureos temperatiores vapores pulmonibus innoxios esse, imo proficuos, exemplo pulueris pyrii accensi illustratur; vim enim acidam, causticam sulphuri perire ex admixtis salibus, testatur BOERHAAVE *Prax. Med. P. III. §. 605.* Compertum etiam est, in Italia dari plurima pulmonum vitia ex vicissitudinibus aëris subitaneis, secundum IAC. BONTIVM *de Dieta sanorum*, Lugd. Bat. 718, 4. *Dial. I. p. 32. sqq. de Aere.* Inde, inquit, crebrae in iis locis haemoptoses, phthises, ac Asthmata, caeteraque pulmonum vitia, saepe incurabilia; &c. Cum tamen ea modo mulceri, modo penitus curari, vaporibus sulphureis montis Vesuuii & Sulphuratae sciamus. VINC. ALS. CRVCIVS *l. c. L. I, C. III. de colle Stabiensi ultra Vesuuium: quo antiquiores medici, imo & nos etiam hac tempestate mittere Roma solemus valetudinarios, & eos maxime, qui ad phthisin inclinant, aut iam haemoptoicos, ac vere phthisicos, ut vel sanentur, vel saltem longiorem vitam cum minori molestia traducant.* DIOSCORIDES *L. V. Cap. CXXIV. de Sulphure.* Βῆχας τὲ καὶ ἐμπύοις, καὶ αἰματικαῖς ὠφελῆι ἐν ᾧ λαμβανόμενον καὶ ὑποθυμιάμενον. NIC. LEMERY *Cours de Chymie*, a Paris, 713, 8. *Cap. XX. p. 521.* Le Soufre iaune est fort souvent employé dans la Chymie, & dans la medecine, il est incisif, aperitif, desiccatif, propre pour les maladies du poumon, de la poitrine, il resiste a la corruption, il querit la gratelle.

gendis. ω) Mercurius si adest, iisdem vsibus inferuire potest, quos eum alibi praestare compertum est, adhibitis iisdem etiam cautelis, ad vsum eius necessariis. α) Denique circa spiracula ignis subterranei, salis cuiusdam compositi flores saepenumero conspiciuntur, e g. ammoniaci, β) nitri, aut vitrioli, vel medii, γ) qui sales, etsi variis diuersi generis corpusculis sint intermixti, veram tamen sui naturam, ac proprietatem, experimentorum beneficio haud obscuris signis arguunt; quo facto, & cognita eorum natura, virtutes etiam medicae facili negotio erui possunt.

§. XII.

Antequam autem aegrotantem nostrum stuphas intrare sinamus, duo adhuc principaliora momenta circumspecte sunt perpendenda: videlicet, primo ipsum aegrum, eiusque statum morbosum, sexum, aetatem, & temperamentum eius consideremus; vtrum vires eius, aestui ferendo pares sint, nec ne? Deinde, quali morbo laboret, dispiciendum, vtrum iste mora diuturniore inualuerit, vtrum ad recuperandam valetudinem secundam spes superfit, an minus? δ) Si haec recensita rite sese habent, praeparandus est aeger, antequam stuphas adeat, obseruatis probe, & perpensis quibusuis circumstantiis, quae morbum & comi-

*Praeparatio
aegri*

- ω) Huc referendum ducimus omne sulphur impurum, foetidum. AGRICOLA *l. c. L. II. Cap. III.* BACCIUS *Lib. V. Cap. XIII.* ATHAN. KIRCHERVS *Lib. V. Sect. II. Cap. III.* De aquarum virtutibus praesertim legi meretur LEONH. THVRNEISSERI *Pison, s. de Aquis Mineralibus, Frf. 572, fol. Lib. IV. Cap. VII.* licet quaedam a veritate aliena esse videantur. BERNH. CAESIUS *Mineralogiae Lib. III. Cap. VII.*
- α) Mercurium aquis aequae, ac vaporibus inesse, quibusdam in locis, THVRNEISSERVS, MATTHIOLVS & BACCIUS *ll. cc.* testantur.
- β) GEO. WOLFFG. WEDELII *Diff. de Sale ammoniaco, I. 695, 4to.* EMAN. KOENIG *Regnum minerale, Bas. 703, 4to. Cap. VII. de Sale ammoniaco.* IO. BAPT. MASCVLVS *de Incendio Vesunii excitato 631, Neap. 633, 4to. Lib. IV. de materia Incendii. it. Historia nouiss. incendii l. c. Cap. IV.* OLAI WORMII *Museum Wormianum, Amst. 655, fol. Lib. I. Sect. I. Cap. VII.* BERGER *l. c. Cap. VI. p. 140.* CASP. NEVMANNVS *l. c. de Sale Ammoniaco; Natiuum hoc, nullo nitens firmo argumento, in dubium vocauit.*
- γ) Quorum salium flores, crySTALLORUM exilissimarum figuras exprimentes non sine iucundo naturae spectaculo in aliquibus thermarum cuniculis conspiciuntur.
- δ) GEO. WOLFFG. WEDELIVS *Diff. de Thermis Cap. III.*

comitantur, & sequuntur. Si cruditates adfunt primarum viarum, eae ante balnei vsum digerantur, & postmodum euacuentur cathartico leniori, fortioriue, conueniente, valetudini appropriato, vel simplici, vel iteratis vicibus propinato, quoad necessitas id postulauerit. Vasa si turgent, vena secetur, ne aeger ab huius balnei vfu magis laedatur, quam iuuetur. ε) Animi commotiones, cane peius & angue fugiendae, quae motum corporis, vel nimis intendunt, vel etiam minuunt; reliquas vero, non solum licitas verum etiam proficuas esse, iudicamus. Secundo, eligendum & indicandum est balneum vaporosum, vbi delectus habetur, cuius vsum aegro prae caeteris magis sit accommodatus: quandoquidem superius iam indigitauimus, magnum esse inter stuphas discrimen, non caloris tantum, sed, quod maius est, contentorum etiam respectu, quae multo magis consideranda sunt. Quapropter succulenti habitus corpora, aut aqua intercute distenta, calidiora sustinebunt sudatoria salibusque sudoriferis repleta, multo facilius, quam corpora graciliora; & secundum has rationes, partim experientia, partim vero sanae rationis vfu & artis fundamentis desumptas, alia sudatoria suadere, alia contra dissuadere, valebit medicus. Regulas vero specialiores praescribere vix licet, siquidem, sine praesentis medici ductu, perquam raro recte applicantur. Tempus anni praeterea vaporiferis his locis insidendi opportunum, eligi & expectari debet, respectu maxime habito ad coeli clementiam. Conuenientissimum illud, quo thermae frequentantur, habetur, id quod, nostris in regionibus, sub finem veris, & aestatis initium, in calidioribus vero etiam sub finem aestatis, & autumnii initium fieri solet. Vernum autem, caeteris paribus, omnium maxime opportunum esse, putamus, ad vsum thermarum aequae, ac sudatoriorum. ζ)

§. XIII.

Postquam corpus ab excrementis probe repurgatum, ac debito modo praeparatum est, propius accedat aeger ad stuphas, quas intret ieiunus, matutino tempore, exoneratis antea fecibus aluinis, leui indutus veste, &, si stupharum vapor capiti insensus sentiatur, muniatur illud, vel, si loci opportunitas permittit, plane exferatur: persistat inibi tamdiu aeger, quamdiu vires eius id concedunt, horulae vnus, vel al-

D 3

terius,

ε) GIULIO IASOLINO *Lib. II. Cap. I. sqq. Dell' ordine, che si deue offeruare primo, poi, e mentre si vfa il bagno.*

ζ) IDEM *ibid.* BACCIUS *Lib. II. Cap. VII.*

*Modus stuphis
utendi.*

terius spatio. Consultius tamen est, ne ab initio, i. e. primis diebus, diutius persistat in vapore, sed pedetentim morae adsuescat. Ad manus fit linteum, quo mediante, corpus sudore madidum abstergatur, pariter & indusium calefactum, quo ante egressum e balneo induatur aeger: egressus lectum petat, ibique per horulae spatium, cauendo interim sollicite a somno, remaneat. *η*) Corpus ad quietiorem motum redactum, cibo parco, potu sufficiente, eupeptis, paucas feces relinquentibus, reficiatur. Et, si animus est, corpus etiam bis vna die exponere vaporibus, priusquam altera vice ineantur stuphae, peracta sit prima digestio, ne illa villo modo turbetur, & inde abortis cruditatibus, nouae obstructions orientur. Itaque vaporum vsus, pomeridiano tempore celebrandus, iniri potest hora circiter quarta; sed ab initio expedit vna saltem vice vapores excipere de die, imprimis, si calor eorum iusto fit intensior. De reliquo, animi tranquillitatem, hilaritatem, moderatum corporis motum, liberioris, coelo existente sereno, aëris vsus, multum huc conferre, supra iam inuimus. Nec minor de potu feligendo cura habeatur, qui vnus cuiusque idiosyncrasiae, & morbo maxime appropriatus esse debet. Utatur itaque aeger, vel aqua thermarum, vel acidulis sine vino, aut eo remixtis, decoctis lignorum, radicum resoluentium, decocto antimonii crudi, in morbis articulorum, scabie, aliisque exanthematibus. In hydropicis vero affectibus potus acescens, vel actu acidulus suadeatur, ne putredinis labe humores afficiantur. *θ*) In lue venerea, praeter iam dicta decocta mercurialium medicamentorum vsus interponatur. Quamdiu autem balnei vaporosi vsus continuare debeat aeger, exacte quidem definiri haud potest: quandoquidem illud vnice ex aegri viribus, & morbi statu, iudicandum est; notum tamen, huius generis balneationes plerumque ad vnam, aut alteram, tres, quatuorue septimanas, non sine fructu protrahi solere. Ut autem corpora, quae iusto parcius transpirant, perspirabilia reddantur,

η) Ideo vt a somno caueat aeger suadendum, ne, alto somno consopitus, stragula, quibus corpus foueri debet, remoueat, & liberiori aëri, poros repente constringenti, se exponat: de reliquo vero innocuum erit, si, quando procliuis fuerit in somnum, illi indulgeat, adstante tamen famulo, qui curam aegri gerat.

θ) BOERHAAVE *l. c.* de Hydrope. Si vero putredo iam praesto est, consultius esse arbitror, abstinere a sudatorio.

dantur, pannis asperioribus fricentur, vsque dum eorum pori aperiantur. 1)

§. XIV.

Vaporum vsu finito, exactum aegro, stuphis valedicturo, sex rerum non naturalium regimen, ne recidivam incurrat, suademus, quod regimen, ad regulas diaetae accommodatum, pro circumstantiarum varietate, non minus variat. Alias namque regulas praescribendas esse hydropicis, alias arthriticis, alias maculis exanthematicis cutaneis diuexatis, vnusquisque facile perspicit, vel me tacente: singulis enim hic recensendis locus non est. In genere tamen illud addam, sedulo monendos esse aegros, ex morbo conualescentes, ad patrios Lares redituros, vt omnem nauent operam, quo minus erroribus in diaeta commissis, de nouo malis, quae passi erant, ansam praebeant; id quod fit, largiorem dilutioremque potum hydropicis subducendo, motum, & tonicorum vsu suadendo, podagricis vino generosiori, Veneris vero impurae candidatis, eius vsu interdicens, liberumque & nullo modo turbatum perspirationis negotium seruando, & quae sunt reliqua. Interdum etiam contingere solet, vt balneorum, tam humidorum, quam vaporosorum vsu varia, eaque nonnunquam periculosa symptomata comitentur, aut sequantur: ex quorum censu sunt nimiae vigiliae, somnolentia, capitis dolores, vertigines, fitis intensa, vomitus, appetitus prostratus, alui segnities, sudores colliquatiui, virium imbecillitas, animi deliquia & reliqua; de quibus omnibus, in praesenti non est, vt pluribus agamus, sed praesentis potius, prudentisque medici iudicio, & arbitrio, moderanda relinquamus. 2)

Finitis sudationibus, quid agendum.

§. XV.

Tandem, e re fore censuimus, si subiungamus aliquot cautelas: quarum iam aliquas, ad feliciorum stupharum effectum spectantes, in praee-

Cautelae.

1) BOERHAAVE *l. c. P. V. §. 1232. de Hydrope & 1259 de Podagra* PROSPER ALPINUS *l. c. Lib. III. Cap. XVIII. de Fricationibus, quibus Aegyptii in balneis vtuntur.* GALENUS in *Lib. HIPPOCRATIS de Articulis Comment. I, 31.* Ex his vero descriptis fricationum modis, moderatiorem huic scopo vtiliorem iudicamus.

2) IASOLINO *L. II. C. I. sqq.* Degli Accidenti, e sintomi, che piu spesso sogliono auuenire nell' vso de bagni naturali. IO. FANTONI *de Thermis Valderianis dissertat. II. Geneuae, 725, 8. diff. I. p. 38.* de stupha, siue de sudatorio, eiusque vtilitate, & noxa.

praecedentibus paragraphis adduximus. Ne autem omisſiſſe aliquid videamur, monemus primo, ne aegrotantes in ſtuphas deducantur, quibus humores vitales nimis ſunt reſoluti, e. g. morbis acutis laborantes, vt febris ardentibus malignis, exanthematicis, peſtilentibus, & aliis. Secundo, vbi humorem adest putredo, nocentiſſimus habetur ſtupharum vſus, e. g. in phthiſi, vlceribus internis, in hydropicis affectibus, temporis diuturnitate inueteratis, aſcite videlicet, anafarca, oedemate crurum, &c. niſi eae ab initio putredinis in auxilium vocentur, & ſales inſuper vaporatiſſimis inſint largiores, ſulphure irretiti, nec non liberior aëris accessus ad pulmones concedatur; in eiusmodi caſu, foueis non vndique conſiſſis inſidere, vtilius erit. Putredinis vero praesentiam in memoratis hiſce morbis ex eo non tantum cognoscimus, quod aegri potitando ſitim, fauces vrentem aegrius reſtinguere valent, ſed etiam ex animae & lotii foetore, non obſcuro indicio concludimus. Tertio, quoque nocent quibusuis immodicis ſanguinis profluuiis, modo ex vaſorum ruptura, modo ex eorum diametris oriſiciorum dilatatiſſimis, ſubortis; tum vero omnibus, quibus vires ſunt exhaustae, praesentaneum inferunt periculum. Quarto, idem eſto iudicium, ſi obſtructiones internorum viſcerum pertinaciores adſint, vt in ſcirrhis inueteratis, qui, ex calidiorum ſudatoriorum vſu, modo in gangraenam & ſphacelum, modo in cancrum, abire conſueuerunt. Quinto, etiam ex hiſ adductis liquet, eandem medicinam, parca aqua temperatam, temperamentis ſiccis, emaciatis, hecicis, calidioribus, bilioſis, nullo pacto conuenire, nec ſcorbuto calido, nec paralyſi ex ſiccitate obortae, vnquam conducere. λ) De reliquo autem, breuitatis ſtudioſi, ea, quae vltius de hiſ moneri potuiſſent, aliis occaſionibus reſeruanda eſſe cenſemus. Interim vero Beneuolum Lectorem, vt, quae circa ſudationum naturalium naturam, cauſas, & effectus, in medium protulimus, aequi bonique conſulat, oramus, atque rogamus.

λ) GEO. WOLFFG. WEDELIVS *l. c.* BACCIUS *l. c.* Lib. II
 Cap. XV. IO. BAVHINVS *l. c.* Lib. II. Cap. XI.

